

ישיבת הר עציון בית מדרש האלקטרוני (ב.מ.א.)

הפטרת השבוע

סידרת שיעורים ע"י הרב יהודה שביב

הפטרת זכור (שמואל א' ט"ו, ב-לד)

א. זכור כדי למחות

שנינו בתוספתא מגילה (ג', א):

"בשניה זכור, ומפטירין 'כה אמר ה' אשר עשה עמלק לישראל', אי זו היא שבת
שנייה, כל שפורים חל להיות בתוכה".

הקשר בין הקריאה בתורה לפסוקי ההפטרה פשוט וברור. בפסוקי התורה באה
המצוה "זכור את אשר עשה לך עמלק", זכירה שתכליתה להביא למחיית עמלק כאמור
בהמשך: "והיה בהניח ה' א-להיך לך מכל אויבך מסביב ... תמחה את זכר עמלק". ואילו
פסוקי ההפטרה מספרים על ביצוע המצוה - "ויך שאול את עמלק" (ז). לאמר: המצוה אינה
תיאורטית בלבד, בחינת: דרוש וקבל שכר, אלא אמורה להתבצע. אין די בזכירת הרשע והרע
אלא יש לעשות למיגורו - אבל סיפור הביצוע יש בו כדי ללמד דברים אחדים.

ב. בין צו לביצוע

ראש וראשונה על הקושי שבביצוע מוחלט ומושלם. שאול המלך אכן הצליח לגייס
צבא רב (200 אלף רגלי ועשרת אלפים את איש יהודה" - ד'). אולם נכשל במשימה, שכן לא
מחה כליל את זכר עמלק. ולא היה זה בשל חוסר יכולת פיסית (כדרך שבדרך כלל הפער בין
רעיון להגשמתו נובע מקוצר יד), אלא בשל חוסר יכולת או מוכנות נפשית. ליבו של שאול לא
היה, כנראה, שלם עם המצוה הקשה הזאת, וכבר העמידו חז"ל על כך בדרשתם את הביטוי
שבפסוק ה' "וירב בנחלי":

"בשעה שאמר לו הקב"ה לשאול 'לך והכית את עמלק', אמר: ומה נפש אחת אמרה תורה הבא
עגלה ערופה (1), כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה, ואם אדם חטא בהמה מה חטאה, ואם
גדולים חטאו קטנים מה חטאו" (יומא כ"ב, ב).

חמלה שלא במקומה זו עלתה לו בשלטונו, כפי שמשמיעים פסוקי הסיום בהפטרה.
חמלה זו מלמדת ששאול לא קיים את מצות זכירת מעשי עמלק כנדרש, ולא הפנים אל תוכו
כראוי את זכר מעשיו של עמלק ואכזריותו. והלוא הצו להשמיד את זכר עמלק נועד לכלות

כל שריד מאותו רע שורשי שעמלק מסמל. דווקא כשלוננו של שאול צריך לתת הדגשה ומשקל למה שקודם למחייה; למצות הזכירה.

ג. עיתויה של המצוה

מאיך עשויה ההפטרה ללמד, כי לשם ביצוע המחייה צריכה לבוא הוראה מפורשת מגבוה, מפי נביא בשליחות ה'. אמנם עיתוי המצוה מפורש בתורה: "והיה בהניח ה' א-להיך לך", אבל הקביעה כי אכן הגיעה עת זאת צריכה כנראה לבוא מלמעלה. כפי שמצינו בהפטרה אמירה נבואית לגבי העיתוי "עת ה' לך והכית את עמלק" (2). ובאמת יש מהאחרונים שלמדו מכאן כי למלחמת עמלק דרושה הוראת נביא (3). ומסתברים הדברים, שהחלטה הרת גורל כזאת, להילחם מלחמה שאינה באה להגן, אלא למחות זכרו של עם שלם, לא תיקבע בהחלטה אנושית, אלא בצו מפורש מאת הקב"ה. וכבר קבע רבי יהושע במכילתא לסוף פרשת בשלח כי (רק) "לכשישב הקב"ה על כסא ... באותה שעה מלחמה לה' בעמלק". (4)

ד. בין זכור לפקדתי

הפרשה פותחת ב"זכור את אשר עשה לך עמלק" ואילו ההפטרה פותחת ב"כה אמר ה' צבאות פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל". 'פקדתי היינו: זכרתי. כך נתפרש ע"י תרגום יונתן (5). והרי זה מלמד כי במקביל לציווי שבני ישראל מצווים לזכור, גם הקב"ה זוכר את רעת עמלק. כי כן הרעה שהרע עמלק לישראל לא היתה רק כמין אירוע שניתן לעבור עליו לסדר היום, אלא כביכול פגיעה חמורה בהנהגתו של הקב"ה, אשר על כן "מלחמה לה' בעמלק" (סוף בשלח). מלכותו של הקב"ה אי אפשר לה להיות מוכרת בשלימות עד שיימחה זכרו של עמלק. וכך מביא רש"י בפירושו לסוף פרשת בשלח מדברי חז"ל:

"כי יד על כס י-ה - ידו של הקב"ה הורמה להישבע בכסא להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית ... נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שיימחה שמו של עמלק כולו, וכשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם" (6).

הערות:

- (1) כשנמצא חלל באדמה ולא נודע מי הכהו (דברים כ"א, א-ט).
- (2) אמנם ר"י אברבנאל מסביר ששאל הוצרך לצו מיוחד, באשר בזמנו עדיין לא נתקיים 'והיה בהניח'. וראה בעניין זה בספרי 'בציר אביעזר' במאמר 'מלך וציבור במלחמת עמלק' (עמ' 198 ואילך).
- (3) ראה בספר 'מאורי ציון' פרק י"ד, שהביא כן בשם הגרי"ד סולובייצ'יק והצפנת פענח.

(4) כיצד מתיישב הדבר עם האמור בפסוק "מלחמה לה' בעמלק מדר דר" - ראה מאמרי הנ"ל.

(5) ור"י כספי כתב: "זה השורש (פקד) בכלל שם נרדף עם שורש זכר". אמנם רד"ק פירש במשמע של עשות משפט "עתה אני רוצה לפקוד ולגמול על עמלק".

(6) אכן יש כאן כמין סתירה. מחד עד שימחה עמלק אין הכסא שלם, מאידך מחייה אמיתית של עמלק מותנית בישיבת הקב"ה על כסא מלכותו. ומעין זה גם למטה. מחד אין לישראל מנוחה עד שימחה עמלק, מאידך מחיית עמלק מותנית במנוחה מסביב מכל האויבים.

כדי להרשם יש לשלוח בקשה לכתובת

MAJORDOMO@ETZION.ORG.IL

עם התוכן:

. GET YHE-TEST H-SUBSCRIBE

קיימת גם מערכת שיעורים באנגלית. כדי לקבל רשימת השיעורים, יש לשלוח בקשה לכתובת:

LISTPROC@JER1.CO.IL

עם התוכן:

. INFO YHE-ABOUT

בשאלות אפשר לפנות למשרד הישיבה 02-9931-456 ולבקש את משרד האינטרנט, או לכתוב לכתובת YHE@JER1.CO.IL

כל הזכויות שמורות 1997 ישיבת הר עציון